

A személyiség fejlődése

CSORDÁS GEORGINA

Elérhetőségek

Csordás Georgina

Tanársegéd

PK Pszichológia Intézet

ÉK 114.

csordas.georgina@uni-eszterhazy.hu

Fogadóóra:

Hétfő 13:30-14:30

(Előzetes egyeztetés szükséges e-mailben)

Követelmény

- Órai jelenlét (*maximum 3 hiányzás*)
- Órai aktivitás
- ZH (*mindkettőn minimum elégséges érdemjegy*)
 - ZH I. *hétfő: 2020.03.16. kedd: 2020.03.17.*
 - ZH II. *hétfő: 2020.05.04. kedd: 2020.05.05.*
 - Javító ZH: *hétfő: 2020.05.11. kedd: 2020.05.12.*

Kötelező irodalom

- Estefánné V. M. – Hatvani A. – Taskó Tünde: A tanári tevékenység pszichológiai alapjai (116-221.o.)

http://p2014-26.palyazat.ektf.hu/public/uploads/12-tanari-tevekenysege_55e9c5e15a508.pdf

Ajánlott irodalom

- Carver, Charles S. – SCHEIER Michael F.: Személyiséglélektan. Budapest: Osiris Kiadó, 2000.
- Cole, Michael – COLE, Sheila R.: Fejlődéslélektan. Budapest: Osiris Kiadó, 2004.

A kurzus teljesítését segítő (ajánlott) digitális tananyagok:

- JÓZSEF I.: Fejlődépszichológia. 2011. in:
http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/index.html
- Oláh Attila (szerk.): Pszichológiai alapismeretek. 2006 466-533. p. 596-663. p.
<http://mek.oszk.hu/05400/05478/05478.pdf>

Miről lesz szó?

Személyiséglélektani alapfogalmak

Tipológiák, vonáselméletek

A pszichoanalízis, mélylélektani iskolák,
neoanalitikusok

A behaviorizmus

A kognitív pszichológia

A humanisztikus pszichológia

Fejlődéslélektani alapfogalmak

A magzati fejlődés

Újszülöttkor és csecsemőkor,

Kisgyermekkor és óvodáskor,

Iskolaérettség és iskoláskor,

Serdülőkor, fiatal felnőttkor és
felnőttkor

Személyiséglélektani alapfogalmak

A SZEMÉLYISÉG FEJLŐDÉSE A FŐBB SZEMÉLYISÉGLÉLEKTANI
IRÁNYZATOK SZERINT

A személyiséglélektan tárgya

Az emberi személyiség

- Kutatja, hogy a lelki folyamatok az egyes emberen belül hogyan szerveződnek egy egységes egésszé, egy személyiséggé.
- Foglalkozik azzal, hogy milyen törvényszerűségei vannak a személyiség működésének és fejlődésének.
- Milyen hasonlóságok és különbségek vannak az egyes emberek között, és mi ezeknek a hasonlóságoknak és különbségeknek az oka.

A személyiség fogalma

A személyiség olyan tényezők, - különböző testi és lelki tulajdonságok dinamikus és egységes egésze -, amely az egyes embert megismételhetetlenné teszi, megkülönbözteti másoktól, és meghatározza a viselkedését és gondolkodását (Allport, 1985).

A személyiség jellemzői

A személyiség *társadalmi fejlődés* eredménye.

Minden személyiség egy meghatározott szerepet tölt be a társadalom életében.

A személyiség jellemzői

A személyiséget mindig befolyásolja kora filozófiája, uralkodó eszmerendszere, társadalmi – történelmi berendezkedése, és befolyásolják a veleszületett testi – lelki adottságok, az öröklött tényezők is.

- A személyiséget jellemzi az éntudat.
- A személyiséget jellemzi az aktivitás.
- A személyiség egy önszabályozó, nyílt rendszer.

Személyiségelméletek csoportosítása

Funkcionális szociális mező-elméletek, amelyek a társas-társadalmi tényezők hatását hangsúlyozzák

- Adler, Fromm stb.

A tudattalan tényezőket hangsúlyozó, dinamikus elméletek.

- Freud, Jung stb.

Egészlegességet, szervezettséget hangsúlyozó elméletek

- Maslow, Rogers stb.

A szociális környezettel való kölcsönhatást hangsúlyozó elméletek

- Lewin stb.

Az alkati személyiségstruktúrákat, típusokat hangsúlyozó elméletek.

- Eysenck, Allport stb.

Személyiség és evolúció

A legújabb evolúciós kutatások alapján úgy tűnik, hogy az evolúciós folyamatok sokkal inkább befolyásolják az emberi viselkedést, mint azt korábban gondolták.

Az evolúciós pszichológia vagy más néven a szociobiológia szakemberei szerint a modern ember társas viselkedése az evolúció következménye, a mai embert olyan viselkedésminták is jellemzik, amelyek valamikor komoly alkalmazkodási előnnyel bírtak

A személyiség biológiai alapjai

Arra a kérdésre, hogy mely vonások öröklődnek, a viselkedés-genetika keresi a választ. Leggyakrabban használt módszerei:

- Ikerkutatás
- Adaptációkutatás

Öröklődő tulajdonságok:

- Aktivitási szint
 - Szociabilitás
 - Emocionalitás
 - Impulzivitás
 - Intelligencia
-

Tipológiák, vonáselméletek

TIPOLÓGIÁK

Személyiségtipológiák

Olyan alkati és viselkedésbeli jellegzetességeket próbálnak megragadni, amelyek alapot adnak további sajátosságok kikövetkeztetéséhez és a várható viselkedés előrejelzéséhez.

Az egyének egymástól MINŐSÉGILEG különböző csoportokba sorolhatók

Veleszületett temperamentum alapján

Nem változik életünk során

Hippokratész-Galénosz vérmérsékleti tipológiája (i.e. 400)

Az emberek vérmérsékleti különbségét szerintük az okozza, hogy az egyes vérmérsékleti típusokra más-más testnedv túlsúlya jellemző.

Az egyes típusokat a négy alapelemmel (levegő, víz, föld, tűz) is összekötötték.

melankolikus

kolerikus

flegmatikus

szangvinikus

Kretschmer alkati tipológiája (XX. sz. eleje)

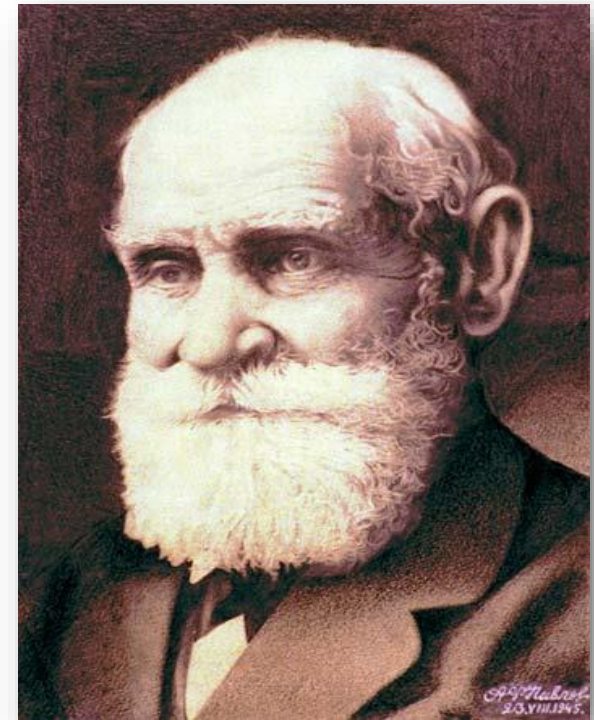
Testalkat	Személyiségtípus	Elmebetegségre való hajlam
piknikus	ciklotim (Szélsőséges hangulati ingadozás, érzelemgazdagság, jó beszédkésztség, könnyen teremt kapcsolatot, kedveli a társaságot, jó humorérzéke van, ötletes, nagyvonalú, vállalkozó természet, életörömökre beállított.)	cirkuláris megbetegedés
aszténiás	skizotim (Zárkózott, befelé forduló, nehezen létesít kapcsolatot, érzelmi reakciói-ban túlérzékenységgel és a hűvös közömbösséggel változik, képzelete: hajlamos a realitásoktól elszakadni, irreális fantázia, gondolkodás: rendszerező, absztrakt.)	skizofrénia
atlétikus	viszkózus (Fegyelmezett, beszabályozott, de gyakori váratlan indulati kitörések jellemzik; gyakran kedélytelen, mogorva; gondolkodás: aprólékos elemző; mozgása jól koordinált, nagy fizikai erővel rendelkezik.)	epilepszia

Pavlov idegrendszeri tipológiája

A KIR izgalmi és gátlás folyamatai alapján

A folyamatok mennyire:

- erősek vagy gyengék,
- mennyire lassan vagy gyorsan terjednek szét,
- viszonyuk, dominanciájuk.

Jung tipológiája

Pszichés beállítódások:

- extravertált
- introvertált

Uralkodó pszichés funkció:

- gondolkodás
- érzés
- érzékelés
- intuíció

Ezek kombinációi 8 típust adnak.

Tipológiák, vonáselméletek

VONÁSELMÉLETEK

Vonáselméletek

Allport szerint a vonás: nem más, mint olyan pszichológiai szerveződés, ami a személyiség alapvető építőköve.

A vonás „olyan viszonylag állandó struktúra, amely integrált egységgé fogja össze az egyébként egymáshoz nem hasonlító ingereket és válaszokat”, vagyis a viselkedéseket.

- Közös
- Személyes
 - Uralkodó, centrális, másodlagos vonások

Eysenck vonáselmélete

Extraverzió – Introverzió (társaságkedvelés, izgalomkeresés, élénkség, cselekvőkészség és dominancia)

- Extravertáltak: szociálisak, szeretik a társas összejöveteleket, sok barátjuk van és szükségük van az izgalomra; szenzációkeresők és kockázatt vállalók, lendületes, aktív emberek.
- Introvertáltak: csendesek, jobban szeretnek olvasni, mint emberek közé járni; kevés, de közeli barátaik vannak, és általában kerülnek az izgalmas dolgokat.

Neuroticizmus (érzelmi labilitás – stabilitás) (a személy milyen könnyen és gyakran borul ki, keseredik el, lesz rosszkedvű, szorongó és levert)

- Az instabil személyek: kiegyensúlyozatlanok, érzelmeik múlóak, változékonyak, gyakran szorongással küszködnek.
- A stabil személyek: kiegyensúlyozottak, optimisták, érzelmeik tartósak. Nyugodt személyek, fegyelmezettek, munkájukat gondosan végzik.

B) Szűktartományú vonáselméletek

- o a viselkedés szűkebb tartományának magyarázatára korlátozódnak ezek az elméletek
- o Speciálisabb, körülhatároltabb területtel foglalkoznak, mint a személyiség egésze

Szűktartományú vonáselméletek

Zuckerman: szenzoros élménykeresés

Rotter: külső-belső kontroll

Byrne: represszor-szenzitivizátor

Zuckerman: szenzoros élménykeresés

Ingermegvonásos helyzet

SSS (Sensation-Seeking Scale) 1964

Pl.:

- a) Néha szeretek olyasmit csinálni, ami egy kicsit félelmetes.
- b) Értelmes ember kerüli a veszélyes tevékenységeket.

Rotter (1954): Kontrollhely

- Külső-belső kontroll attitűd kontinuum
- Tanult elvárás
- Mérése:I-E-skála
- Kapcsolata a pszichés egészséggel!
- Seligman: „tanult tehetetlenség”

<i>Belső kontroll</i>	<i>Külső kontroll</i>
• „Én irányítom az életemet!” • függetlenebb • dominánsabb • törekvőbb • kitartóbb • hatékonyabb	• „Ami velem történik, nem rajtam múlik.” • passzívabb • szorongóbb • Elnyomott kisebbségek jellemzője is!

Byrne (1963): R-S

REPRESSZOR

Negatív élményeit elnyomja, elhárítja

Konfliktusmentes, harmonikus kapcsolatok iránti igény jellemzi

Agresszív indulatokkal szemben elkerülő magatartás jellemzi

Agresszívebb, mint amilyennek tartja magát

Erős igény a szeretetteljes, pozitív érzelmi viszonyulásra

A szorongás vegetatív szinten marad (alacsonyabb pontszámok a mérésben)

Szexualitással szemben elutasítóbb verbálisan, de vegetatívan van izgalom

Énképe és énídeálja közel azonos

Patológiás út: hisztéria

SZENZITIZÁTOR

Negatív információk befogadására állítódik be

Magában és másokban is hamarabb veszi észre a negatív viszonyulást

A szociális igényeknek nem törekszik annyira megfelelni

Agresszióra agresszióval reagál

Agresszívebbnek látja magát, mint amilyen valójában

Manifeszt szorongás (magasabb pontszámok a mérésben)

Szexualitás pozitív érzelmekkel és vegetatív izgalommal is társul

Negatív énképe van

Patológiás út: depresszió

Big Five (Costa, McCrae)

Skálái:

Extraverzió – introverzió

- Pl. „Aktív, élénk személy vagyok”

Barátságosság – barátságtalanság

- Pl. „Megértem, amikor az embereknek szükségük van a segítségemre”

Lelkiismeretesség – felelőtlenség

- Pl. „Rendszerint igen körültekintő vagyok”

Emocionalitás

- Pl. „Meglehetősen érzékeny vagyok”

Intellektus

- Pl. „Mindig tudomásom van arról, hogy mi történik a világban”

+1: Szociális kíváncsiság

- Pl. „Soha nem szoktam hazudni”

Freud pszichoanalízise

A pszichoanalízis

Személyiségelmélet: determinisztikus emberkép (koragyerekkor történései)

Terápiás módszer (heti 3-5x 2-5 évig, szabad asszociáció)

Tudatelmélet: a lélek jéghegy

Fő gondolata: a viselkedésünk okai túlnyomó részt tudattalanok

Freud: A személyiség szerkezete

- tudatos, tudatelőttés és tudattalan
- lelki tartományok:
 - id (ösztönén): legrégibb, tartalmazza az ösztönöket, örömeelv alapján működik (reflextevékenység és elsődleges megmunkálás)
 - ego (én): külvilághoz való alkalmazkodás, közvetítés, valóságelv alapján (másodlagos megmunkálás)
 - superego (felettes én): szülői hatásra, részei az énídeál és a lelkiismeret

Freud: A személyiség dinamikája

A személyiség dinamikáját az ösztönök adják.

- Ösztön: belső testi ingerforrás velünk született pszichés megjelenési formája. (Alapja a szükséglet, vágyként jel. meg.)
- Sokféle ösztönnel rendelkezik a személyiség, ezek két nagy csoportja:
 - életösztönök (erosz): célja a lét- és fajfenntartás (libido: összes energia mennyisége, nem csak...)
 - halálösztönök (tanatosz): célja a rombolás

A dinamika abból adódik, hogy a 3 lelki tartomány állandóan harcban áll egymással az energiáért.

Freud: A pszichoszexuális fejlődés

A fejlődés lényegében 5 éves korra lezajlik. A legfontosabb örömforrást jelentő testrészek neve alapján a következő szakaszokat különítette el:

1. orális szakasz (0-1.5 év) - száj
2. anális szakasz (1.5-3 év) - anus
3. fallikus szakasz (3-5 év) – nemi szerv
4. látencia szakasz (6-12 év) - lappangás
5. genitális szakasz (12-18 év) – nemi szerv, részösztönök összegződnek

Freud: A szorongás és az elhárító mechanizmusok

Szorongás formái:

- Reális szorongás
- Neurotikus szorongás
- Morális szorongás

Elhárító mechanizmusok:

Olyan eljárások vagy taktikák, melyeket az én fejleszt ki, hogy könnyebben megküzdhessen a szorongással. Tudattalanul működnek, és meghamisítják a valóságot. Főleg morális és neurotikus szorongás esetében műk.

- Elfojtás
 - Reakcióképzés
 - Regresszió
 - Szublimáció
 - Meg nem történtté tevés
 - Izoláció
 - Kivetítés
-

Mélylélektani iskolák

ADLER INDIVIDUÁLPSZICHOLOGIÁJA

Adler individuálpszichológiája

Szerinte az embert társas késztetések motiválják, nem a szexualitás és egyéb ösztönök.

Az ember tudatos lény, aki tisztában van cselekedeteivel, tudatos jövő felé irányulás jellemzi.

A személyiség egyediségének hangsúlyozása → individuálpszichológia

Alapfogalmai

Kisebbrendűségi érzés és kompenzáció: ez az energia forrása. Származhat testi hibából, kényeztetésből és elhanyagolásból. Mindenki rendelkezik vele.

Fölényre törekvés: Az ember végső célja a tökéletességre törekvés (önmegvalósítás)

Kisebbrendűségi érzés → kompenzáló folyamat → fölényre törekvés

Életstílus: Fölényre törekvés különböző útjai (4-5 éves korra al. ki; az egyént jellemző kisebbrendűségi érzés és az a mód, ahogyan a fölényre törekvés ált. megnyilv.; hibás életstílusok)

Alapfogalmai

Fiktív finalizmus: nem létező eszmék, célok mozgatják az embert

Társadalmi érdeklődés: saját céljait közösségi céloknak rendeli alá

Kreatív én: őselv, amely a személyiséget megteremti, célt ad neki (az egyén keresi meg, vagy teremti meg azokat a helyzeteket, ahol ki tud bontakozni)

Mélylélektani iskolák

JUNG ANALITIKUS PSZICHOLÓGIÁJA

Jung analitikus pszichológiája

Élete:

- Svájci pszichiáter
- Eredetileg Freud kijelölt örököse volt (Freud úgy tekintett rá, mint szellemi utódjára)
- Orvosi egyetem
- A Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület elnöke volt, de 1913-ban szakít Freuddal, és lemond
- A misztikus dolgok érdekelték, és az ősi tapasztalatok.

A személyiség részei

Tudatos:

- aktuálisan a tudatunkban van
- Ego a középpontja: külvilág felé persona
- Selbst (v. self): egész pszichikum középpontja
- Árnyék: elfogadhatatlan, nem kívánatos tul.
- Külvilággal való kapcsolattartás 4 pszichés funkció révén
- Tudattalannal való kapcsolattartás endopszichés komponensek által (emlékezés, szubj. összetevők, emóciók, invázió)

Kollektív tudattalan:

az emberiség ősi tapasztalatai

Személyes tudattalan:

- emlékek, komplexusok

Archetípusok

A kollektív tudattalan tartalmai

Nagy energiatöltésű, öröklött tartalom

A világ azon részei, melyeknek észlelésére és felismerésére az emberek öröklött adottságokkal rendelkeznek.

Pl.: születés, halál, bölcs, anya, hős, animus, anima

Archetípusok adják a személyiség szerkezetét is.

Neoanalitikusok

ERIKSON PSZICHOCOSZIÁLIS FEJLŐDÉSELMÉLETE

Erikson pszichoszociális fejlődéselmélete

Nem tagadja, hanem továbbgondolja Freud elméletét

Az emberi fejlődés szakaszok során valósul meg

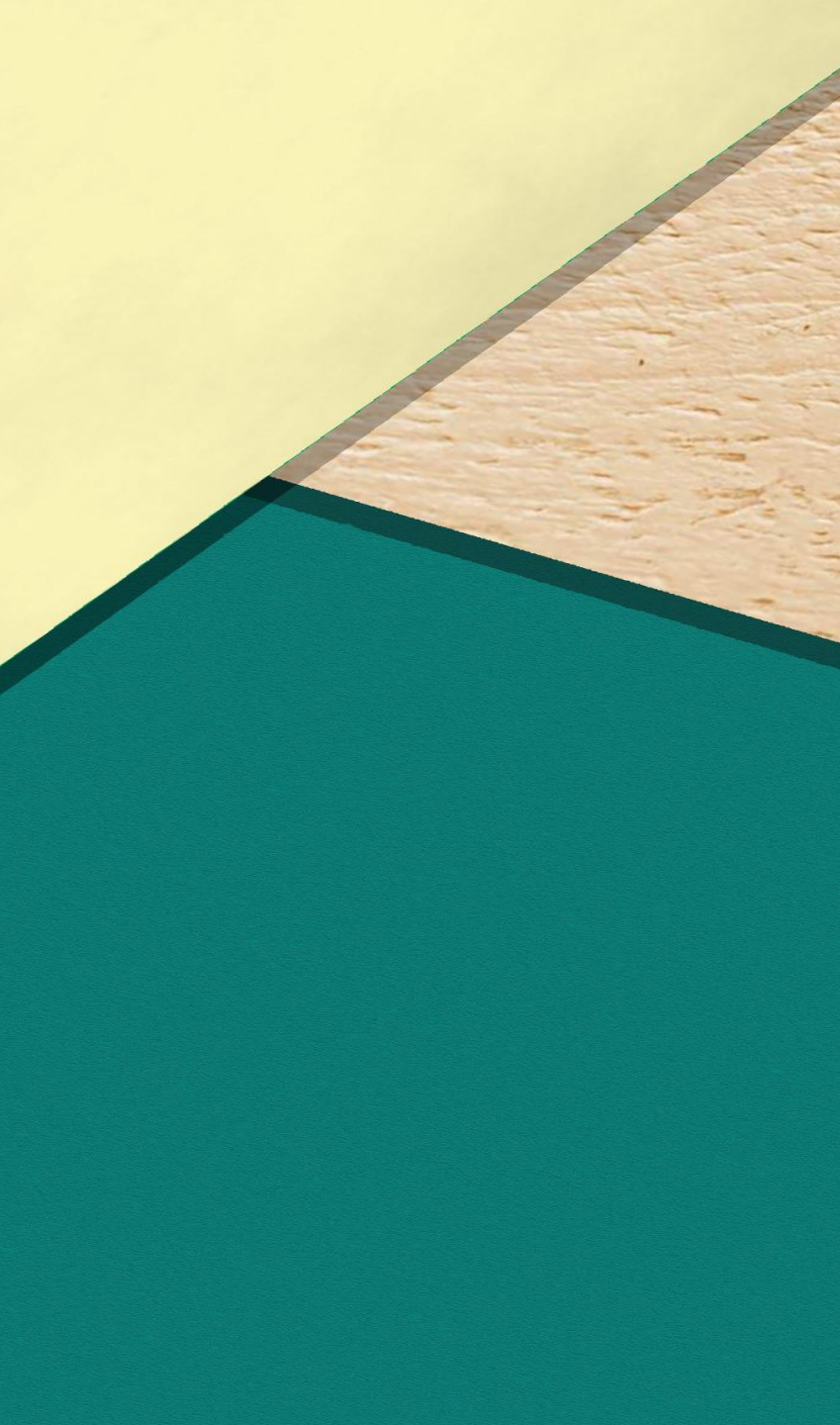
Egész életen át tartó fejlődés

Énidentitás: a társas valósággal való kölcsönhatás nyomán kialakuló, tudatos énélmény

Kompetenciaérzés: egy-egy életszakasz sikeres teljesítése után növekszik (kompetenciatörekvés)

Minden fázisban: krízis (fordulópont, konfliktus)

Korszak	Krízis	Kedvező kimenet
Csecsemőkor (0-1 év)	Bizalom-bizalmatlanság	Bizalom, optimizmus
Kisgyermekkor (2-3 év)	Autonómia- szégyen, kétség	Önkontroll, megfelelésérzés
Óvodáskor (3-5 év)	Kezdeményezés- bűntudat	Önálló cselekvés
Iskoláskor (6-11 év)	Teljesítmény- kisebbség	Intellektuális, fizikai és szociális kompetencia
Serdülőkor (12-20 év)	Identitás- szerepkonfúzió	Egységes, önálló énkép
Fiatal felnőttkor (21-25 év)	Intimitás-izoláció	Szoros, tartós kapcsolat, pályaelköteleződés
Felnőttkor (26-60 év)	Generativitás-stagnálás	Törődés a családdal, társadalommal, jövővel
Időskor (60 év felett)	Énintegritás- kétségbeesés	Élettel való megelégedés, szembenézés a halállal

Neoanalitikusok

FROMM

Erich Fromm

Az ember elszakadt a természetes környezetétől, szabadsága nőtt → magány

- Szeretet, munkamegosztás
- Hatalomnak való alárendelődés

Csak emberre jellemző tulajdonságok

- Kapcsolatigény
 - Transzcendenciaigény
 - Valahová tartozás igénye
 - Azonosulási igény
 - Tájékozódási keret iránti igény
-

A behaviorismus

Kondicionáláselméletek – klasszikus behaviorizmus

Behaviorizmus

- Angol eredetű szó
- Behavior 'viselkedés'

Kezdet: 1913

- Watson Hogyan látja a behaviorista a pszichológiát? C. cikke.

Korábbi pszichológiai irányzatokkal való elégedetlenség:

- Nem elég objektívek
 - Nem ellenőrizhető jelenségeket vizsgálnak
 - A személy belső állapotaival nem érdemes foglalkozni: tudományos igényű vizsgálat szempontjából irreleváns
-

Klasszikus kondicionálás

Klasszikus kondicionálás

- Pavlov
- Watson, Kis Albert

Instrumentális kondicionálás

Instrumentális kondicionálás

- Thorndike – effektus törvénye
- Skinner

Neobehaviorizmus

50-es évek: a behavioristák belátták, hogy hiába próbálkoznak az ingerek és a válaszok egy az egybeni megfelelésének a keresésével

Így elkezdtek különböző általuk közbülső változóknak nevezett tényezőket feltételezni az agyban, amelyek az ingerek és a válaszok között közvetítenek.

Ennek az irányzatnak a képviselője volt Hebb, Osgood vagy Hull.

látens tanulás, a kognitív térképek stb.

mindenevő behaviorizmus: ebben a korszakban a behaviorizmus minden egyéb irányzat, például a pszichoanalízis fogalmainak tanuláselméleti megközelítésével megpróbálkozott

Szociális-kognitív tanuláselméletek

Nem adták fel a kondicionálás elveit → helyette: ezen elvek további kidolgozása

Mennyire hasznos az emberi viselkedés szempontjából az alacsonyabb rendű állatok tanulmányozása?

Mely változók számítanak leginkább az emberi tanulás szempontjából?

Új elemek:

- Szociális megerősítés szerepe
 - Behelyettesítő érzelmi arousal
 - Behelyettesítő megerősítés
 - Szabálytanulás
 - Következmény-elvárások
 - Kontrollhelyelvárások
 - Hatékonysági elvárások
 - Megfigyeléses tanulás, modellkövetés
-

Szociális megerősítés

Az emberi tapasztalatokban a megerősítésnek kevés köze van a fiziológiai szükségletekhez (hiányállapot)

Az emberek számára inkább a szociális megerősítők fontosak.

- Melyek ezek?

Hall, Lund és Jackson kísérlete (1968)

Önmegerősítés

Behelyettesítő (vikariáló) érzelmi arousal

Az események zömét behelyettesítő módon is át tudjuk élni (közvetett úton)

Más néven: empátia

- Valamilyen erős érzelem megfigyelőiként magunk is átéljük ugyanazt az érzelmet.
- Nem azonos az együttérzéssel: aggodalom és sajnálat valaki szenvedése miatt
- Megteremti a tanulás lehetőségét: behelyettesítő klasszikus kondicionálás: valamely érzelem átélése adott inger jelenlétében azt eredményezi, hogy ez az inger is képes lesz hasonló érzelem kiváltására
- kísérlet

Behelyettesítő (vikariáló) megerősítés

Ha megfigyelünk valakit, aki olyan tevékenységet végez, amit megerősítés követ, valószínűbb, hogy mi magunk is hasonlóan cselekszünk (büntetésnél fordítva)

Olyan helyzetekből is tanulhatunk, melyekben mások vesznek részt.

Diszkriminációt is tanulhatunk behelyettesítő módon pl. beszélgetés az órán büntetéshez vezet, de csak bizonyos órákon.

Szabálytanulás

Az emberek az instrumentális tanulást szabályok, s nem egyszerűen viselkedések elsajátítására használják ($\leftrightarrow$ kondicionálás)

A tapasztalt eseményekre kora gyerekkortól kezdve implicit szabályok és konceptuális elvek elsajátításával válaszolunk.

Ha megtanulunk egy szabályt, számos más helyzetben is tudjuk alkalmazni

A következményekre vonatkozó elvárások

Elvárások arra vonatkozóan, hogy valamely viselkedés a kívánt eredményre vezet-e.

Ezek a ítéletek oki szerepet játszhatnak a viselkedés megválasztásában ($\leftrightarrow$ kondicionáláselméletek)

Hatékonysági elvárások

A kívánt cselekedet végrehajtásának észlelt képessége

Énhatékonyság

Megfigyeléses tanulás

Ha valaki szemtanúja annak, hogy valaki más (modell) végrehajt valamilyen cselekvést és a megfigyelő ennek nyomán tesz szert arra a képességre, hogy megismételje a megfigyelt cselekvést.

Feltételei

- A megfigyelő odafigyeljen a modellre (bizonyos modellek hatékonyabbak)
- A megfigyelt történet memóriában való leképezése
- A megfigyelő saját cselekedeteivel képes legyen a megfigyelteket megvalósítani.

Modellkövetés és a nemi szerepek elsajátítása

Nemi szerep: olyan viselkedéses jegyek, amelyekről adott kultúrában élő emberek úgy vélik, az egyik nem képviselőinél inkább helyénvalók, mint a másiknál.

Ezek is elvárások (implicit szabályrendszerek) arra nézve, hogy hogyan viselkedjünk.

Életünk korai szakaszában sajátítjuk el.

Explicit szabályok, megfigyelés, jutalmazás, behelyettesítő szociális megerősítés, szimbolikus modellek (tévé, újságok, könyvek szereplői...)

Agresszív modellek követése

Ha újszerű agresszív viselkedésmódot látunk, ezt megfigyeléses tanulás útján mint viselkedéses lehetőséget sajátítjuk el.

Megengedett, elnézett és jutalmazott agresszió megfigyelése → konfliktusok vagy nézeteltérések rendezésének megfelelő módja az erőszak

Az agresszió ismételt látványa érzéketlenné teszi a megfigyelőt az emberi szenvedés következményeivel szemben.

A kognitív pszichológia

A kognitív pszichológia

A kognitív pszichológia a behaviorizmus bölcsőjében nevelkedett, és vált önálló irányzattá. Sokan a behaviorizmus harmadik korszakának tekintik.

Fő kérdésük az, *hogyan az egyén hogyan strukturálja, hogyan képezi le tapasztalatait, hogyan integrálja, rendszerezi a világról, a valóságról szerzett tudását, hogyan gondolkodik, milyen sémákat használ.*

Tárgya

Megismerő folyamatok, megismerő tevékenység
Valóságról való tapasztalat feldolgozása

Kognitív személyiségelméletek – Walter Mischel

Walter Mischel a kognitív változók öt osztályát veszi figyelembe. Ezek a személyiség részét képezik és a külvilági tapasztalatokból (tanulás) származnak. Mischel szerint ezek a változók átveszik a vonások szerepét a személyiség meghatározásában.

A kognitív változók a viselkedés alakítása során kölcsönhatásba lépnek meghatározott helyzetekkel, így határozzák meg a konkrét viselkedést.

Kognitív változók öt osztálya

1. A személyiség kompetenciái
2. Kódolási stratégiák és személyes konstrukciók
3. A személy elvárásai
4. Szubjektív érték
5. Önszabályozó rendszerek és tervek

Kognitív változók

A személyiség kompetenciái, azok a készségeink és problémamegoldó stratégiáink, amelyek segítségével a világot értelmezzük és befolyásoljuk. A kompetenciáink fejezik ki arra a kérdésre a választ, hogy mire is vagyunk képesek.

A kódolási stratégiák és személyes konstrukciók, amik nem mások, mint a világ az ember által létrehozott egyedi értelmezései. Ezek határozzák meg, hogy milyennek látjuk a helyzetet, a világot, hogyan szelektáljuk a rendelkezésre álló információt, hogyan csoportosítjuk, kódoljuk az eseményeket.

Kognitív változók

A személy elvárásai, ami annak az elővételezése, hogy egy eseményt milyen másik esemény fog követni, mi fog történni utána.

Szubjektív érték, ez az a cél amit az egyén a viselkedésével el akar érni. A dolgok szubjektív értéke ösztönzi cselekedeteket az egyént. Különböző emberek különböző értéket tulajdoníthatnak viselkedés ugyanolyan eredménynek is.

Önszabályozó rendszerek és tervek. Ide céljaink, terveink tartoznak. Hogyan érhetjük el a céljainkat, milyen viselkedéses szabályokat, normákat fogadunk el, mennyire vagyunk képesek reális terveket kidolgozni

A humanisztikus pszichológia

Tárgya

Az egyén szubjektív élményei

Öndetermináció

Szabad akarat (Adler) (az ember önmagát tökéletesítő lény)

Humanisztikus pszichológia

Forrása: egzisztencialista filozófia
(az ember szabad és felelős → magányos)

Megalakulása: 1962 (Humanisztikus Pszichológiai Társaság)

Alapelvek

1. Érdeklődés középpontja: élményeket átélő embert + szubjektív világképe
2. Az ember kreatív és önmegvalósításra képes lény.
3. Tudományos kutatás: az ember szempontjából való fontossága $\leftrightarrow$ mennyire könnyű objektíven kutatni
4. Legfőbb érték: a személyiség méltósága

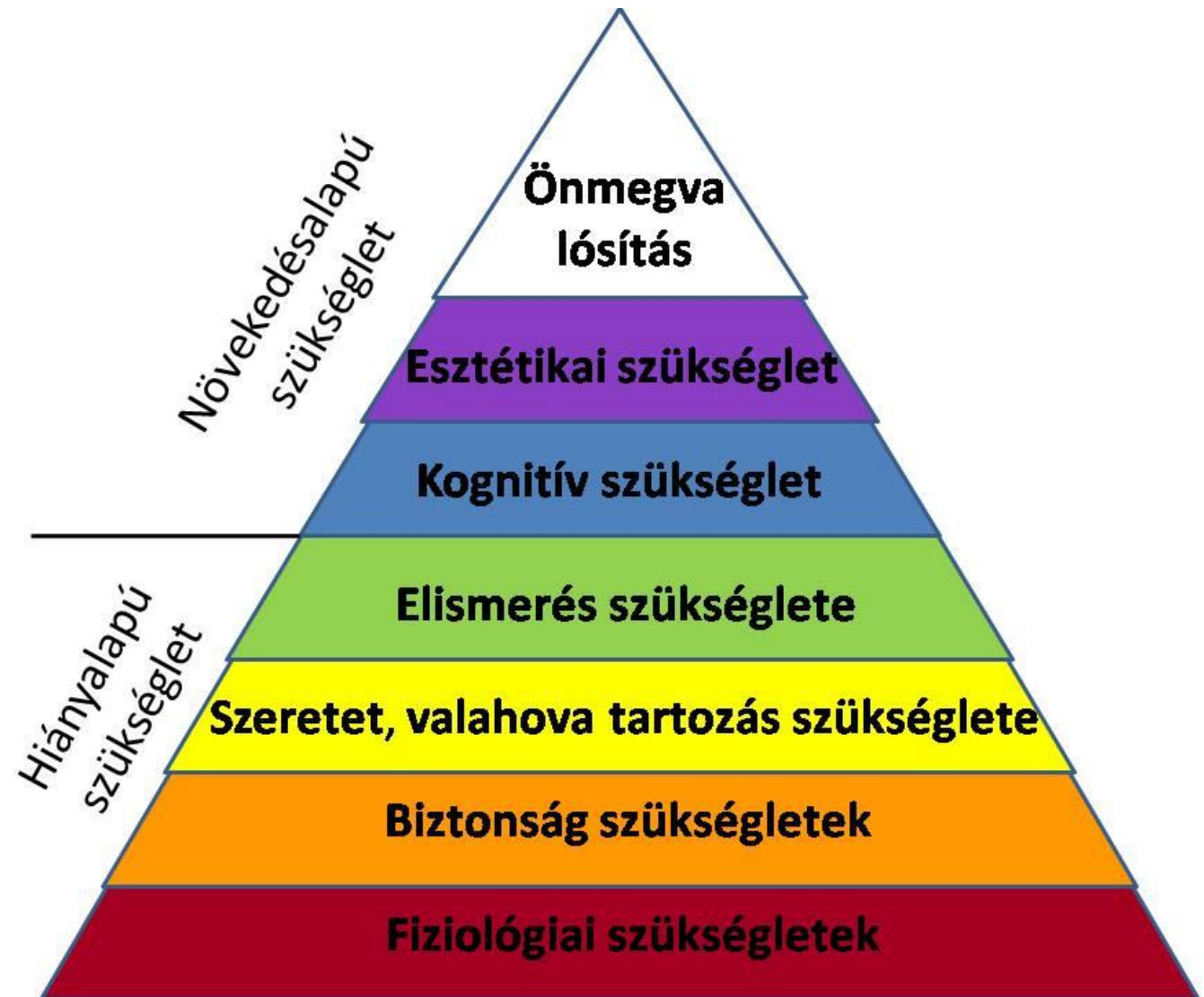
Carl Rogers (1902-1987): selfelmélet

- Az ember alapvetően jó
- Élet fő motívuma:
 - Önmegvalósítás (önaktualizáció)
- Énkép vagy self: szervezett kép önmagunkról, érzések, attitűdök, értékek, gondolatok szervezett mintázata, amely az egyénre vonatkozik
- Énideál
- Organizmus: teljes egyén
- Önmegvalósítás: a tevékenység mozgatója
- kongruencia, empátia, felt. nélküli elfogadás

Abraham Maslow (1908-1970): Az emberi egészség pszichológiája

- A hangsúly a pszichés egészségen
- Az egyén integrált egész
- Az állatkísérletek irrelevánsak
- Az ember belső természete jó
- Az ember kreatív képességgel rendelkezik
- Érdeklődése középpontjában:
 - akik a legtöbbet hozzák ki az életükből

Szükségletek piramisa

Csúcsélmény

Az intenzív önmegvalósítás pillanatai

A tárgyak egészes megélése

Az észlelés tárgya kizárólagos figyelemben részesül

A tárgy önmagában fontos

Gazdagítja az észlelést

Az észlelés meghaladja az ego szintjét

Pozitív pszichológia, Csíkszentmihályi Mihály: flow

Fejlődéslélektan

A kezdetek

Franciaország, Aveyron tartomány: Viktor, a vadfi megtalálása; Jean-Marc Itard

19. sz: ipari forradalom: gyerekmunka (gyárak, bányák, veszélyes és egészségtelen körülmények), iskolai oktatás

Darwin: A fajok eredete, 1859

- a gyermek fejlődését az ember evolúciójának keretében kell tanulmányozni

19. sz. vége: fejlődéslélektani kutatás és gyakorlat intézményes kereteket öltött. Főbb egyesült államokbeli egyetemeken tanszékek, és intézetek a fejlődés kutatására.

modern fejlődéslélektan: érdeklődésének középpontjában a gyermek fejlődése áll.

A fejlődés fogalma

„....testi és pszichológiai változások sorozata, amelyen az emberek életkoruk előrehaladtával keresztülmennek – fogantatásuktól életük végéig”

(Cole és Cole, 28. o.)

A fejlődéslélektan fogalma

A pszichológiának az az ága, amely az élőlények pszichikus jelenségeinek kialakulásával, az emberi tudat keletkezésével, az egyes életkori szakaszokra jellemző pszichikus sajátosságoknak, törvényszerűségeknek leírásával foglalkozik a törzsfejlődés és az egyedfejlődés folyamatában.

A fejlődéslélektan kérdései

1. Folyamatos vagy lépcsőzetes fejlődés?
2. Környezet vagy genetika?
3. Egyéni különbségek miért?

A fejlődéslélektan kérdései

A fejlődést befolyásolják:

- öröklődés
- érés
- szűkebb és tágabb környezet
- természet és társadalom

A fejlődéslélektan mint elméleti tudomány

- Környezeti tanulás elmélete (behaviorizmus)
- Nativizmus: gazdag veleszületett tudás
- Konstruktivizmus: a gyerek maga konstruál, interakcióban a környezettel
- Kulturális megközelítés

A fejlődéslélektan mint gyakorlati tudomány

A fejlődéslélektan módszerei:

- megfigyelés
- Kísérlet
- önbeszámolók (interjúk, kérdőívek)
- klinikai kikérdezés (Piaget)
- tesztek, projekciós módszerek
- produktumok vizsgálata (rajz stb.)

A vizsgálati irányok:

- keresztmetszeti (transzverzális)
- hosszmetzeti (longitudinális)
- kombinált

A fejlődés üteme

- „Normál” vagy átlagos fejlődésmenet
- Akceleráció: fejlődési tempó felgyorsulása
- Retardáció: a fejlődésben történő lemaradás
- Regresszió: a fejlődésben történő visszaesés egy már korábban túlhaladott szintre
- Fixáció: a fejlődésben történő megrekedés
- Kritikus periódus: bizonyos specifikus környezeti vagy biológiai eseményeknek jelen kell lenniük ahhoz, hogy a fejlődés normál mederben haladjon
- Szenzitív periódus: bizonyos tapasztalatoknak nagyobb a jelentősége egy adott szakaszban, mint máskor

A fejlődés szakaszai

0 – 6 hét Újszülöttkor

6 hét - 1 év Csecsemőkor

1-3 év Kisgyermekkor

3 - 6-7 év Óvodáskor

6-7 - 10 év Kisiskoláskor

10-14 év Prepubertáskor

14-18 év Pubertáskor

18 - 24-26 Ifjúkor

24-26 - 60 év Felnőttkor

60 – 80 év Öregkor

80 év felett Aggkor

- A fejlődési szakaszokat minőségi különbségek jellemzik
- Az egy szakaszra jellemző viselkedéses és testi változások összefüggő mintázatot alkotnak
- Amikor az egyik szakaszból a másikra történő változás végbemegy, az viszonylag gyorsan lezajlik, és egyszerre jelentkezik több területen

Magzati fejlődés

Csíraszakasz: (fogamzástól első 8-10 napig tart, beágyazódásig)

- alszakaszai: szedercsíra, hólyagcsíra, beágyazódás

Embrionális szakasz: (beágyazódástól kb. 7-8. hétig tart)

- Ebben a szakaszban alakulnak ki a különböző szervek, és elkezd a szervezet a külső ingerlésre reagálni.
- Kefalokaudális és proximodisztális fejlődés.

Magzati szakasz: (8-9. héttől a születésig tart)

- Az összes alapvető szövet és szerv már
 - jelen van, a magzat tízszeresére
 - növekszik, és az arányai változnak.
 - Karját és fejét elkezd mozgatni,
 - 5. hónapra anya is érzi ezt.
 - 7. hónaptól főleg az IR és tüdő fejlődése zajlik, és növekedés
-

A magzat érzékelési képességei

Mozgás: vesztibulásris rendszer (fogamzás utáni 5. hónapban már működik):
anya testhelyzete változásainak érzékelése

Látás: 26. hét: reagál a fényre, a terhesség vége felé láthatja az anya kifeszült
hasfalán áthatoló fényeket

Hallás: 5-6 hónap: reagál a hangingerekre, hallja az anya testén kívüli hangokat
és különbséget tud tenni közöttük, legjobban az anya beszédhangja hallható,
mert azt az anya testének rezgései is közvetítik

Magzati tanulás

Újszülöttkor

0-1 HÓNAP

Újszülöttkor (0-1 hónap)

Átlag: 3250 g, 52 cm. Életképesség felmérése: Apgar-skála

Gyámoltalan, izmai tónustalanok. Feje a test 1/4-e, végtagjai rövidek és vékonyak. Passzív időszak (eszik, alszik).

Látás: nem jól fejlett látórsz., de sokat nézelődnek!

Hallás: zajra összerezzen, fejfördítő válasz. Meg tudja különböztetni a hangokat (anyját másokétól pl.)

Szaglás, ízlelés: ártalmas szagokra, ízekre elfordulnak, édeseket preferálják

Tanulás és emlékezés: képesek tanulni, megjegyeznek dolgokat.

Reflexekkel reagál a külvilágra:

- vegetatív reflexek: nyelés, szopás, hányás, tüsszentés, köhögés
- mozgásos reflexek: Moro-reflex, védekező reflex, lépőreflex, úszóreflex, Babinski-reflex

Csecsemőkor

0-1 ÉV

Csecsemőkor (0-1év)

Testi fejlődés:

- Látványosan gyors a fejlődés, 1. év végére a súlya 3x-osa lesz, 25 cm-t nő!
- Testarányok módosulása
- Szinaptogenetikus robbanás

Csecsemőkori mozgásfejlődés

- Kb. 2 hónapos korban: hason fekve emeli a fejét
- 3-4 hónapos korban: emeli a mellkasát
- 4 hónapos korban: hasról hátra fordul
- 5 hónapos korban: kezével kitámasztva megtartja a mellkasát
- 4-5 hónapos korban: mozgó tárgyat szemével követ, nyúl a dolgok felé és megpróbálja megfogni azokat. Hátról oldalra fordul.
- 5 hónapos korban: segítséggel ül
- 5-6 hónapos korban: Hátról hasra fordul.
- 6-7 hónapos korban: Támaszték nélkül rövid ideig ülve marad, hasáról hátára fordul, hason kúszik
- 7-8 hónapos korban: segítség nélkül fel tud ülni, kapaszkodva feláll, segítséggel áll
- 8-10 hónapos korban kezd el mászni
- 9-11 hónapos korban: feláll
- 12-13 hónapos korban: első önálló lépések

Csecsemőkori mozgásfejlődés - manipuláció

- 2,5 hó: akaratlagos mozgáskontroll
- 3-4 hónapos kor: kezével játszik, megérinti a feléje nyújtott tárgyat
- 4-5 hónapos kor: a tárgyat szájába veszi, rázza
- 5-6 hónapos kor: képes megragadni a tárgyakat és 30-40 msp-ig megtartani
- 6-7 hónapos kor: a tárgyat egyik kezéből a másikba átteszi
- 7-8 hónapos kor: egy tárgyat nyugvó tárgyhoz ütüget
- 9-10 hónapos kor: hüvelyk és mutatóujj szembefordítása (csipeszfogás)
- 10-12 hónapos kor: csipesz fogással képes kisebb dolgokat (pl. gyöngy, szösz) is felvenni

Észlelés, emlékezés, játék

Észlelés, emlékezés: 2. hónaptól javul a szemek konvergenciája, 3. hónaptól az utánzás rendszeressé válik. Elsődleges cirkuláris reakciók.

- Differenciáltabbá válik az észlelés: hallás, látás, szaglás, ízlelés, tapintás, hőmérséklet

Emlékezés

- 6-9 hó: óvatosabbá válnak, ha valami nem a megszokott módon történik
- 9 hó: jelen eseményeinek összevetése a múltbeliekkel

Játék: Funkciógyakorlás, cselekvések ismételtetése.

- feszültség feloldása
 - “én csinálom”
 - ritmusosság
-

Beszéd

- 0-1 éves korig: preverbális szakasz.
- Kezdetben: sírás.
- 2 hó: sírás differenciáltabbá válik
- 3 hó: gügyögés – gagyogás, lalázás, echolália
- 4 hó: saját név felismerése
- 6-8 hó: beszédmegértés kezdetét veszi, gyakran hallott szavak megértése
- 9 hó: helyzettől függetlenedik a szó, kifejezések felismerése a beszédfolyamban
- 12 hó: mindentől függetlenedik a szó (beszélőtől, hangsúlytól)
- Első év vége felé: halandzsa

Társas kapcsolatok

- Az első évre az anyával való szoros kapcsolat jellemző.
- 2 hó: szociális mosoly (mindenkire)
- 3 hó: családot megkülönbözteti az idegenektől
- 8 hó: szeparációs félelem, félelem az idegenektől
- Alvás
- Etetés
- Sírás: 6 hetes korig nő a mennyisége, majd csökken

Kötődés (7-9 hó)

Bowlby: kötődés, mint munkamodell

Harlow és Harlow szőranya-drótanya kísérlete

Ainsworth: Idegen Helyzet

- Biztonságos
- Szorongó/elkerülő
- Szorongó/ellenálló
- Dezorganizált

Kötődési típusok

Biztosan kötődő: a visszatérő anyával azonnal kapcsolatot keresnek

Bizonytalanul kötődő, elkerülő: a visszatérő szülőt aktívan elkerüli, kevés figyelem az anyára, mikor a szobában van, nem látszanak túl levertnek, mikor távozik, ha nyugtalanok, az idegen is meg tudja őket nyugtatni (nem megfelelő reakció a gyerek igényeire)

Bizonytalanul kötődő, ambivalens: az anya visszatérésekor egyszerre keresik és kerülik a fizikai kapcsolatot (következetlen, rapszodikus anyai viselkedés)

Zavart: ellentmondásos viselkedés, mások érzelem nélküliek, lehangoltak

Az értelmi fejlődés Piaget szerint

Alapfogalmak: egyensúly, séma, asszimiláció, akkomodáció

1. Szenzomotoros szakasz (0-2 év): észlelés és mozgás a világ megismerésének eszközei, tárgyállandóság kialakulásával zárul
2. Műveletek előtti periódus (2-7 év): a gyermek nem képes műveleti szintű reprezentációra, valódi logikai műveletek nem végezhetők.
3. Konkrét műveletek szakasza (7-12 év): konzerváció kialakul, decentrálás, műveletek végzése. Metakogníció fejlődik, osztályozás
4. Formális műveletek szakasza (13 évtől): elvont műveleti gondolkodás, hipotézisalkotás jellemző. Fejlett emlékezet.

Szenzomotoros szakasz

- 1.szakasz (0-2.hó) : veleszületett reflexsémák használata
- 2.szakasz (2-4.hó) : elsődleges cirkuláris reakciók, saját testre irányuló mozgások
- 3.szakasz (4-8.hó) : másodlagos cirkuláris reakciók, azon sémák fejlődése, melyeknek érdekes hatása van a környezetre, külsőleg orientált reakciók
- 4.szakasz (8-12.hó) : másodlagos cirkuláris reakciók koordinációja, cél-eszköz viselkedés kezdete, tárgyállandóság
- 5.szakasz (12-18.hó) : harmadlagos cirkuláris reakciók, explorációs tevékenység, új eszköz-cél sémák felfedezésére irányul
- 6.szakasz (18-24.hó) : szimbolikus reprezentációk megjelenése, kezdődő gondolkodás

Kisgyermekkor

1-3 ÉV

Testi fejlődés

- Lelassul a fejlődés, egyenletessé válik.
- 3 éves korra kb. 1 m, 13-15 kg
- 1 éves korra megtanulnak járni a gyerekek, egyre biztonságosabbá válik.

Mozgásfejlődés

- 17. hónap: lépcsőn járás
- 20. hónap: labdát rúg
- 24. hónap: fut
- 3 évesen váltott lábbal megy a lépcsőn, biciklizik (3 kerekűn)
- manipuláció fejlődik (firkálás)
- evőeszköz használat
- Ürítést végző izmok feletti akaratlagos kontroll: szobatisztaság

Észlelés és emlékezet

- tovább differenciálódik
- élettörténeti emlék
- tárgyállandóság

Játékfejlődés

- Szimbolikus játékok jelennek meg.
- Mintha-játék: állandó utánzási készenlét jellemzi.
 - A feszültséget csökkenti a játék tartalma.
- Továbbra is jellemző az explorációs játék,
- Építő játék is megjelenik a kezűgyességgel.

Érzelmek

Másodlagos érzelmek megjelenése: közvetettek (elsődlegesek: közvetlen kapcsolatban az őket kiváltó eseményekkel)

- Azokat a normákat jelenítik meg, amelyekhez a gyerekek magukat mérik
- Pl. büszkeség, szégyen...

Társas kapcsolatok fejlődése

- Hasonló korú társakkal kapcsolatot kezdeményez.
- Tartósan együtt játszó gyerekek barátoknak tartják egymást!

Éntudat kialakulása

Önmagunknak, mint másoktól elkülönült létezőnek felismerése.

- 2 úton: testséma kialakulása, másik ember felfedezése.
- Bizonyítékai: Amsterdam rúzsoltos kísérlete (20-24 hónapos törli le)
- Nemi identitás 2 éves korra alakul ki
- Én szó használata: 2. évre (elkezdődik az első dackorszak!)

Beszédfejlődés: verbális szakasz

- Egyszavas mondatok – holofrasztikus beszéd
- Szókincs: 8-15 szó, szituatív beszéd, 1szavas mondatok
- 1,5-2 éves kor: a beszédfejlődés fordulata – szókincsrobbanás
- 2 éves kor: 2 szavas mondatok - távirati stílus
- „Mi ez?” korszak – kb. 1,5-2 éves kor
- „Miért?” korszak – kb. 3 éves kor

A kisgyermekkorú beszéd jellegzetességei

- a kijelentések szituatívak
- a kiemelés indulati
- mondatai jórészt ragozatlanok, 1-2 szavasak
- a hosszabb szavakat lerövidíti
- túláltalánosítás v. túlzott diszkrimináció
- önkényes jelentésadás

Az óvodáskor

3- 6-7 ÉVES KOR

A testi fejlődés jellemzői

- A fejlődés tovább lassul
- Kb. 90-100cm magasak a korszak kezdetén és 120-130 cm a végén
- 13-15 kg a korszak elején és 18-20 kg a korszak végén
- Első alakváltozás megtörténik a korszak végére arányosabb testalkat
- Fej a törzs $1/6$ - a
- A végtagok rövidek

Mozgásfejlődés

- A finommotorika (finom mozgások) még fejletlen
- Szem-kéz koordináció még nem alakult ki teljesen
- Megtanulnak biciklizni – fejlődik az egyensúlyérzék
- Egyre kontrolláltabbá válik a mozgás
- 5 éves korra megtanul fél lábon ugrálni
- Mozgáséhség jellemzi, folyton izeg-mozog, szalad
- Önállósodik, önálló tevékenységek pl. öltözködés, cipőfűzés.
- Vázizmok tömege nő, csontosodás,
- tevékenységek köre kitágul (kétkerekűn biciklizés, ugrálás, rajzolás!).

Társas fejlődés

Szocializáció: elsajátítják társadalmuk normáit, értékeit, ismereteit, a gyerek születésével veszi kezdetét.

identifikáció (azonosulás): arra törekszenek, hogy olyannak látszódjanak, úgy viselkedjenek, úgy érezzenek és olyanok legyenek, mint társas környezetük fontos személyei.

- nemi identitás
- etnikai és faji identitás
- személyes identitás, irreálisan pozitív önértékelés

önszabályozás képességének fejlődése

Önkontroll, internalizált normák, lelkiismeret

Az óvodáskori társas csoportosulási formák

- Együttlét – hely
- Együttmozgás – mozgás
- Tárgy körüli összeverődés – tárgy
- Összedolgozás – együttműködés
- Tagolódás – szerepek

Az óvodáskori társas kapcsolatok jellemzői

- Rugalmasak
- A játékcsoportok kis létszámúak, szervezetlenek
- A barátságok nem hosszú életűek
- Gyakoriak a viták
- Önjellemzés és mások jellemzése főleg külső és tevékenység alapján.
- Kortárskapcsolatok fontossá válnak. Fiúk-lányok csoportjai elkülönülnek.

Az érzelmi élet jellemzői

- Első dackorszak (3-5 éves korig) – az én-tudat funkciógyakorlásából fakad
- Az érzelmeik gyorsan változnak
- Impulzívak (bűntudat, szégyen)
- Saját és mások érzelmeinek észlelésére való képesség: társas-érzelmi kompetencia

Az óvodáskori észlelés jellemzői

Szinkretizmus:

- Az egésznek a preferenciája
- A részletek önállósodása vagy elhanyagolása
- Tagolatlanság

Fokozatosan elkülönül a cselekvéstől és a megfigyelésben nyilvánul meg

A látás vezető szerepet tölt be

Az óvodáskori figyelem jellemzői

- A spontán figyelem túlsúlya
- Egyre hosszabb időre leköthetővé válik – a korszak végére a szándékos figyelem tartóssága: 10-15 perc

Az óvodáskori emlékezet

- Kezdetben az önkéntelen/spontán emlékezet dominál
- Az óvodáskor elején a felismerés van túlsúlyban szemben a felidézéssel
- A korszak végére erősödik a szándékos emlékezet
- Autobiografikus emlékezet

Óvodáskori gondolkodás

Műveletek előtti szakasz (Piaget) – 2-7 éves korig

- Még bizonyos gondolkodási műveletekre nem képes
- A gondolkodás szabályszerűségeinek ismerete még hiányos
- Centrálás
- Szemléletvezérelt
- Egocentrikus
- Egyszerre csak egy szinten képesek osztályozni
- Látszat és valóság megkülönböztetésének nehézsége
- Valódi oksági gondolkodás hiánya

Az óvodáskori gondolkodás magyarázó elvei (Piaget) ultrajelenségek

- Animizmus: megelevenítő gondolkodás (pl.: azért esik az eső, mert a felhők szomorúak)
- Artificializmus: művi előállítás (pl.: a tavak úgy keletkeztek, hogy az emberek ástak egy nagy gödröt és teleengedték vízzel)
- Finalizmus: cél-okság elve (pl.: azért esik a hó, hogy hóembert tudjunk építeni)
- Gyermeki realizmus: minden valóság

Erkölcsei felfogás

Heteronóm erkölcsi felfogás

- A szabályokat szó szerint kell érteni
- A szabályok állandóak és nem módosíthatóak
- A tekintély személynek szót kell fogadni
- Következmény etika jellemzi
- Nem tesznek különbséget a szándékos hazugságok és ártalmatlan túlzások között

Autonóm erkölcsi felfogás

- A szabályok megváltoztathatóak
- A szándékot is figyelembe veszi)

Az óvodáskori játékformák

- Funkcionális vagy gyakorló játékok
- Konstruktív játékok
- Szerepjátékok

Rajzfejlődés

Szakaszai:

- Firka korszak
- A szintetizálás képtelenségének korszaka (3-5) – Luquet
- Az intellektuális realizmus korszaka (5-9)
- A szemléleti realizmus korszaka (10-12)

A szintetizálás képtelenségének korszaka (3-5 év)

- Aránytalanság
- Az érintkezés és a benne foglalás adekvát ábrázolásának hiánya
- Az irányok gyakran véletlenszerűek
- Juxtapozíció: a dolgoknak nincs meg az a szemléletes rendje a rajzokon, ahogy a felnőtt látja a világot (szétdobáltság)

Az iskolaérettség

Az iskolaérettség jellemzői

- Testi fejlettség
- Pszichés fejlettség
- Szociális érettség

Testi fejlettség

- Optimális testi fejlettség: 120 cm, 20 kg
- Ép érzékszervek
- Az első alakváltozás megtörtént-e (fül-próba)
- Kezesség kialakult-e - lateralizáció
- Testkép-testséma kialakult-e

Pszichés fejlettség

- Munkaérettség: feladattudat, feladattartás, munkatempó
- Ábrázoló tevékenység fejlettsége
- Beszédfejlettség
- Számfogalom kialakult-e (10-es számkörben)
- Gondolkodás: analízis, szintézis, analógiás gondolkodás, problémamegoldó gondolkodás, kauzális gondolkodás
- Emlékezet

Szociális érettség

- Megfelelő alkalmazkodó képesség
- Érzelmi kiegyensúlyozottság
- Közösség igénye
- Késleltetés képessége
- Együttműködés képessége
- Felnőtt irányításának elfogadása

Az iskoláskor

6-7 ÉVES KORTÓL 10 ÉVES KORIG

Testi fejlődés jellemzői

- Évente átlagosan 5-6 cm-t nő, 2-5 kg-ot hízik
- A testalkat arányosabbá válik (első alakváltozás)
- Differenciálódik a test körvonala
- A csontrendszer fejlődése még nem befejezett
- Az ujjpercek csontosodása 11-12 éves kor
- A fogváltás korszaka
- Nő a szív és tüdő kapacitása
- Nő a szervezet ellenállóképessége (kevesebb betegség)
- Az agy méretének növekedése
- A frontális lebeny jelentősen növekedik
- Az ingerületi és gátlási folyamatok egyensúlyba kerülnek

Konkrét műveletek szakasza (7-11. év)

- Decentrálás
 - képes több dimenzióra figyelni és az ezek közötti kapcsolatokra is
- Szociális nézőpontváltás
- Gondolkodási reverzibilitás
- Konkrét, szemléletvezérelt (verbális fogalmakkal, konkrét tárgyak jelenléte nélkül nem tud problémát megoldani helyesen)
- Képes műveletek végzésére : sorba rendezés, osztályozás, kategorizálás, konzerválás
- Fogalmai kategóriák: szám, mennyiség, súly, térfogat állandóság

Az emlékezet

Terjedelme nő

- Előhívás sebessége nő
- Mentális feldolgozás sebessége nő
- Több tapasztalat: bármely témáról több tudás

Metamemória fejlődése

Szándékos emlékezet egyre nagyobb szerepet kap

Mechanikus

Emlékezeti stratégiák egyre hatékonyabb használata

- Ismételtetés
 - Emlékezetszervezés
 - Kidolgozás
-

Erkölcsei fejlődés

- Kevésbé függ a felnőtt véleményétől
- Merev szabálykövetés jellemző
 - 9-11 év: a szabályok kölcsönös egyetértésből fakadó társas konvenciók
- Kettős erkölcs
- heteronóm erkölcsöt felváltja az autonóm (Piaget)
- Kohlberg szakaszai az erkölcsi gondolkodás fejlődéséről

Kohlberg – Prekonvencionális szint

1. szakasz: heteronóm erkölcs

- Óvodáskor vége, iskoláskor eleje
- Egocentrizmus: nem ismerik fel, hogy mások érdekei különböznek a sajátjaiktól

2. szakasz: individualizmus, instrumentális erkölcs

- 7-8 éves kor körül
- Még mindig egocentrizmus
- Mások saját célokra való felhasználását teljesen elfogadhatónak tartják

Játékok

- Továbbra is jelen vannak a szerepjátékok
- Szabályokon alapuló játék megjelenése
 - a játék lényege a szabály: meghatározzák, milyen szerepeket kell játszani és mit csinálhat és mit nem az, aki a szerepet játssza
 - aki a szabályokat közös megegyezés nélkül változtatja meg „csal”
 - cél: győzelem a szabályok által
 - fejlettséget igényel: szabályok észben tartása, közben célok követése, szociális nézőpontváltás
 - nő az együtt játszani képes gyerekek száma és az együttes tevékenység valószínű ideje

Társas kapcsolatok

- Átpártolás(8-9 év)
- Javul a kommunikációs képesség, mimika, hanghordozás.
- Egyre több pszichológiai sajátosságot említ a leírásokban.
- Empátia, segítségnyújtás jellemző.
- A kisiskoláskori csoport biztonságot, támaszt jelent.
- Fiúk és lányok csoportjai különbözőek.
- Barátok
 - Társas helyreállító mechanizmusok
 - Valahová tartozás, társak általi elfogadás az alapja
- Szülőkkel való kapcsolat

Énkép

- társas összehasonlítás
- új, átfogó kép kialakítása magukról, állandó vonásokban kezdenek el gondolkodni magukról, és egyre inkább figyelembe veszik, hogy a többi embernek is állandó vonásai vannak, melyek segítségével bejósolható, egyes helyzetekben mit fognak tenni
- ideális self: reprezentációk kialakítása egy olyan személyről, amilyenek szeretnének lenni szemben az aktuális selffel

Rajzfejlődés: Az intellektuális realizmus (5-9 év)

- Azt rajzolja a gyermek, amit tud és nem amit lát
- Transzparencia (átlátszóság)
- Aránytalanság
- Emocionális felnagyítás
- Események szalagszerű ábrázolása
- Több szempontú ábrázolás
- Túldíszítettség (ünnepélyesség, érzelmi megtapadás, hitelesség)
- Zsúfoltság (hitelesség)

Serdülőkor

PREPUBERTÁSKOR: 10-14 ÉV

PUBERTÁSKOR: 14-18 ÉV

A serdülőkor jellegzetességei

Szakaszai:

1. Prepubertás: Előkészítő szakasz – 11 – 13 év
2. Pubertás: 14 – 18 év. (Nagy egyéni eltérések)

Prepubertáskor

- A közelgő serdülés testi változásai kezdenek megjelenni, ezzel együtt a szexuális késztetések is. A gyermek küzd ellenük.
- Az érdeklődés felélénkül, mindent ki akarnak próbálni, ugyanakkor specializálódik, a tanulmányi teljesítmény egyenetlenebbé válik.
- A kortárscsoport hatása megnő. Stabil baráti kapcsolatok alakulnak ki, képessé válnak az igazi együttműködésre.
- A felnőtt világ számára a gyermek nehezen hozzáférhető.
- A pozitív énkép kialakulása szempontjából fontos a gyermek erősségeinek kiemelése.

Formális műveletek szakasza, Piaget (12. évtől)

Jellemzői

- hipotetikus-deduktív, hipotéziseket állít fel és ezeket módszeresen ellenőrzi
- szisztematikus
- Kombinatorikus
- absztrakt, elvont

Autonóm erkölcs jellemzői

- 9 éves kortól
- a szabályokat elfogadja és betartja, mert megértette a lényegüket
- nem kell szó szerint venni és betartani a szabályokat
- a szabályok megváltoztathatóak közös megegyezés alapján
- szándék, enyhítő körülmény figyelembe vétele

Erkölcsei fejlődés (Kohlberg)

I. Prekonvencionális szint

- 9 éves kor alatt jellemző, a gyerekek még nem értik a társadalmi konvenciókat, szabályokat
- A büntetés és szófogadás orientációja
 - Engedelmesség és félelem: a felnőtt hatalma kétségbevonhatatlan
 - A büntetés elkerülhető, ha nem keveredek bajba
- Instrumentális, hedonisztikus orientáció
- Egy viselkedés helyes, ha eszközként szolgál valaki szükségletének kielégítéséhez
- Viszonosság: te sem veszed le ami az enyém, én sem lopok tőled.

Erkölcsei fejlődés (Kohlberg)

II. Konvencionális szint

- 9-20 éves kor között, az egyén azért igazodik a társadalmi konvenciókhoz, mert azok a társd. szabályai
 - Jogyerek orientáció”
 - Kölcsönös interperszonális elvárások felé orientálódás (azt tartja jónak vagy rossznak, ami másoknak tetszik, mások megengednek vagy elutasítanak)
 - A törvény és a rend orientációja
- A társadalmi rendszer fenntartásának szem előtt tartása, emiatt a szabályokat rögzíteni kell és betartani.
- kialakul a kötelességtudat, de személyes felelősséget nem tudnak vállalni

Erkölcsei fejlődés (Kohlberg)

III. Posztkonvencionális szint

- A társadalmi szerződés orientációja
 - Társadalmi egyezség szem előtt tartása,
 - nem merev szabálykövetés
 - A szabályok kölcsönös megegyezésen alapulnak
 - Az egyén jogai védelmezendők
- Következetes erkölcsi állásfoglalás orientációja
 - Adott szituban dönteni csak az összes körülmény mérlegelésével lehet
 - Egyetemes elvek figyelembe vétele
 - Önmaga választotta etikai elvek következetes alkalmazása

Pubertáskor

A NAGY VÁLTOZÁSOK IDŐSZAKA, „A VIHAR ÉS A STRESSZ KORSZAKA”.

Milyen is a kamasz?

- A kamaszt sokszor nehéz megközelíteni, mert tüskéi vannak – ugyanakkor ugyanolyan feltétel nélküli szeretetre vágjuk, mint egészen kicsi korában
- Második dackorszak
- A kamaszkor az ellentétek és szélsőségek korszaka (szép vagyok-csúnya vagyok; zseni vagyok semmire sem vagyok képes)
- A szélsőséges megnyilvánulásaival próbára teszi a környezetét, provokálja azt – a felnőttek ítéletei a kamaszok felé sokkal nagyobb súllyal esnek a latba

Milyen is a kamasz?

- Tétova, bizonytalan – elsősorban önmagára vonatkoznak a kételyei
- A környezet felé irányuló éles kritika, bírálja és kritizálja a körülötte élőket sokszor igazságtalanul és bántóan –”szemtelen”
- Lusta: „élettani lustaság”-a testében végbemenő változásokkal indokolható
- A tekintély és az autoritás „vörös posztó” a kamasznak
- Szerelem – a korszak elején „önszerelem”; később „mindenkibe” szerelmes;- a személyes, kiválasztott, egyetlen emberhez kötött szerelem már a kamaszkor végét jelzi
- álmodozás

Testi fejlődés jellemzői

- Gyors növekedés (a felnőtt magasság 98% érik el a korszak végére) második alakváltás
- Nemi érés – hormonális változások (agyalapi mirigy irányítja)
- Nemi érés bekövetkeztének kritériuma: első menstruáció ill. pollúció
- Elsődleges nemi jelleg kialakulása, genitáliák növekedése
- Másodlagos nemi jellegek megjelenése
- Nagyobb fizikai teljesítőképeség.
- Egyéni eltérések a testi változásokban!

A serdülőkori gondolkodás jellemzői (Keating, 1980)

- Gondolkodás a lehetőségekről, alternatívák keresésének képessége
- Tervezés, előre gondolkodás
- Hipotézisek használata a gondolkodásban
- Metakogníció
- A megszokás korlátait meghaladó gondolkodás (erkölcs, politika, társas kapcsolat, az élet nagy kérdései)

Identitás fejlődése

- Önismereti igény, önreflexió tudatosul.
- Gyakori a labilitás, önbizalomhiány.
- Fontos az észlelt megjelenés. Testi változások elfogadása előfeltétele a megfelelő énkép kialakulásának
- Identitás: önazonosság.
 - Erikson: az identitás szintjei (moratórium, korai zárás, identitásdiffúzió, kivívott identitás)
- Család és kortársak befolyásolása
- Nemi identitás (szexuális orientáció, hetero- vagy nem heteroszexuális identitásképzés)
- Etnikai identitás
- Következetes képet igyekeznek alkotni önmagukról

Értelmi fejlődés

- Fejlődik a memóriakapacitás, az emlékezeti stratégiák.
- Emlékezet és a gondolkodás fejlődése miatt az értelmes tanulás előtérbe kerül.
- Elvont logikai műveletek végzésére képes.
- Érvelés, hipotézis-ellenőrzés, racionális gondolkodás.

Társas kapcsolatok

- Családtól való függetlenedés: érzelmi függés csökken, de a leválás nehéz. Kölcsönös alkalmazkodás, konfliktusok jellemzőek
- Kortárscsoportok: tovább növekszik a jelentőségük. Fontos az énkép alakulásában, nagy a befolyásuk. Tartós barátságok alakulnak.
 - Alapja változik: lojalitás, intimitás
- Devianciák
- A nonkonformitás bizonyos fokig normális.
- A belső válságok miatt a deviáns viselkedés gyakoribbá válhat.

Rajzfejlődés: A szemléleti realizmus (10-12 év)

Azt próbálja a gyermek rajzolni, amit lát, bár még technikailag nem mindig képes rá.

Megjelenik a távolság és mélység érzékeltetése a rajzokon

- Takarás
- Lent és fent ábrázolása
- Többszintű ábrázolás
- Kanyargó út
- Előtér kiképzés

Ifjúkor

18-35 ÉV

Ifjúkor jellemzői

Testi fejlődés:

- A növekedés folytatódik, a fizikai teljesítőkéesség 20-30 év között éri el tetőpontját. (Izomtömeg gyarapszik.)

Kognitív változások:

- Javul a szókincs, általános tudás. A gondolkodásmód összetettebbé válik, a gondolkodás racionálisabb, valósághoz alkalmazkodóbb.

Pszichés és szociális változások:

- belépés a felnőttkorba (hivatás, munkahely kialakítása)
 - tartós, intim kapcsolatra képesek, érett szexualitás, házasság
 - felelősségvállalás (hivatásban és saját családban)
-

Felnőttkor

35 ÉVTŐL

Felnőttkor jellemzői

Testi fejlődés:

- Életmódtól függően gyorsabb v. lassabb ütemben hanyatlik a teljesítőképeség. Izomtömeg csökken, zsír nő, testalkat változik. Az érzékszervek romlanak, nő a reakcióidő.

Kognitív változások:

- Bizonyos területeken további javulás tapasztalható, pl. szerzett tudás, szókincs. De néhány funkció romlani kezd, pl. asszociációs tanulás, szemantikus emlékezet.

Pszichés és szociális változások:

- Életközepi válság (Jung), alkotóképeség a stagnálással szemben (Erikson-f. krízis): Megkérdőjeleződnek a célok, munkahely, család, az életnek új értelmet keresnek.

